

Marek Bebak

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska

INFORMACJE O INSTRUMENTACH, MUZYKALIACH I MUZYKACH W KLASZTORZE KARMELITÓW W TREMBOWLI W XVIII WIEKU W ZACHOWANEJ DOKUMENTACJI ARCHIWALNEJ¹

Podczas II konferencji „Musica Galiciana”, która odbyła się w 1996 roku w Przykarpackim Uniwersytecie w Iwano-Frankiwsku, Tadeusz Maciejewski zaprezentował referat poświęcony kulturze muzycznej karmelitów w Trembowli (*Kilka uwag o muzyce i muzykach z klasztoru oo. Karmelitów Trzewiczkowych w Trembowli*). Przygotowując wspomniany tekst, muzykolog skorzystał z dostępnych wówczas materiałów archiwalnych, przechowywanych w Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku. Były to księgi wydatków Bractwa Szkaplerznego z lat 1720–1778 i wydatków klasztornych z lat 1772–1824, a także dwa inwentarze z 1780 roku, akta kapituł prowincjalnych oraz księga zakonników i zakonnic karmelitańskich Prowincji Ruskiej. Badacz zaznaczył wówczas, że

z braku wcześniejszych dokumentów nie mamy możliwości przyjrzeć się działalności kapeli w Trembowli od początku jej istnienia, [dlatego – przyp. M.B.] prezentowany tu materiał jest niepełny choćby i z tego względu, że jedynymi informacjami są dane finansowe, wydatki ponoszone przez klasztor na utrzymanie muzyki, niekoniecznie tylko własnej, tzw. domowej. Brak natomiast kontraktów, przepisów określających obowiązki angażowanych muzyków, wytycznych odnośnie do miejscowych zwyczajów itp., co stanowi bez wątpienia dotkliwą stratę².

Szczęśliwie zachowały się do naszych czasów nieznane Maciejewskiemu kolejne księgi wydatków, w których pojawiają się niewykorzystane dotąd informacje na temat instrumentów znajdujących się w świątyni karmelitów w Trembowli, zatrudnionych muzyków i kapel tam występujących, a także powiązań zakonników z patronami, którzy mieli duży wpływ na karmelitańską kulturę muzyczną w tym mieście.

¹ Artykuł powstał dzięki środkom finansowym pochodzącym z Priorytetowego Obszaru Badawczego „Heritage” w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” w Uniwersytecie Jagiellońskim. Bardzo dziękuję Panu doktorowi Szymonowi Suleckiemu z Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku za życzliwe udostępnienie materiałów archiwalnych i cenne wskazówki źródłowe.

² Cyt. za: T. Maciejewski, *Kilka uwag o muzyce i muzykach z klasztoru oo. Karmelitów Trzewiczkowych w Trembowli* [w:] *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od dobrych piastowsko-książęcej do roku 1945)*, t. 3, red. L. Mazepa, Rzeszów 1999, s. 131.

Źródła

Niniejszy artykuł został przygotowany na podstawie materiałów archiwalnych zachowanych we Lwowskiej Naukowej Bibliotece im. W. Stefanyka NAN Ukrainy (w zbiorze rękopisów Biblioteki Baworowskich)³ oraz rękopisów z Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku i stanowi próbę weryfikacji, uzupełnienia i rozwinięcia niektórych wątków podjętych przez Maciejewskiego. Podstawę źródłową tworzą trzy księgi rachunkowe klasztoru karmelitów trembo-welskich (z lat 1649–1723⁴, 1723–1772⁵ i 1772–1824⁶), a także rachunki bractw aktywnych przy tamtejszym kościele: Bractwa Szkaplerznego (z lat 1720–1778⁷), św. Józefa (z lat 1738–1773⁸) i Serca Jezusowego – *Cordis Jesu* (z lat 1759–1767⁹). Posłużono się również wzmiankowanym przez Maciejewskiego inwentarzem kościoła z 1780 roku¹⁰, a informacje w nim zawarte uzupełniono na podstawie inwentarza z 1785¹¹ i 1823 roku¹².

³ Materiały archiwalne pochodzące ze zbiorów lwowskich zostały zdigitalizowane i są obecnie dostępne na stronie internetowej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Zob. https://dbs.ossolineum.pl/kzc/view_fond.php (6.05.2022).

⁴ Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, fond 4: Rękopisy Biblioteki Fundacji im. Wiktora hr. Baworowskiego; dział 1, sygn. 626: [Księga przychodów i wydatków klasztoru Karmelitów w Trembowli], 1649–1723 [dalej: UA-LVs 4/1/626].

⁵ Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, fond 4: Rękopisy Biblioteki Fundacji im. Wiktora hr. Baworowskiego; dział 1, sygn. 619: *Liber Computorum Con(ven)tus Trembovliensis* [...], 1723–1772 [dalej: UA-LVs 4/1/619].

⁶ Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 605, *Liber computorum conventus Trembovliensis...*, 1772–1824 [dalej: PL-Kkar 605].

⁷ Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 621, *Roku Pańskiego 1720 ten registr jest sporządzony tak przychodu jako i rozchodu braci i siostr konfraterniej Najświętszej Panny Maryjej Szkaplerza Świętego...*, 1720–1778 [dalej: PL-Kkar 621].

⁸ Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 623, *Regestra elemozyn i expensów Bractwa S. Józefa Oblubieńca... od wprowadzenia tegoż Bractwa do kościoła trembo-welskiego... to jest od roku 1737 zaczęte, po tym zreperowane i odnowione roku Pańskiego 1761...*, 1738–1773 [dalej: PL-Kkar 623].

⁹ Rachunki bractwa Serca Jezusowego zostały uwzględnione w UA-LVs 4/1/619.

¹⁰ Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 603, *Inventarium totius supellectilis ecclesiae et conventus Trembovliensis... pro definitoria in conventu Trembovliensi die 17 iunii anno Domini 1780 celebrando*, 1780 [dalej: PL-Kkar 603]. Inwentarz opublikował A. Betlej, pomijając niektóre przedmioty. Zob. A. Betlej, *Kościół p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii i klasztor OO. Karmelitów Trzewickowych w Trembowli* [w:] *Kościół i klasztory rzymsko-katolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 17, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2009, s. 395–403.

¹¹ Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 604, [Inwentarze kościoła i klasztoru oraz biblioteki], 1785–1919 [dalej: PL-Kkar 604].

¹² Archiwum Archidiecezji Lwowskiej (Archiwum Ks. Abpa Eugeniusza Baziaka) w Krakowie, b. sygn., *Inventarium totius supellectilis ecclesiae et conventus trembowliensis Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo Antiquae Regularis Observantiae, in urbe Trembowla existentium, die vigesima tertia mensis maii millesimo octingentesimo vigesimo tertio anno conscriptum*, 1823. Inwentarz opublikował: A. Betlej, *Kościół p.w. Wniebowzięcia...*, s. 404–412.

Omówienie kultury muzycznej karmelitów w Trembowli zawarte w niniejszym tekście obejmuje okres od początku XVIII wieku¹³, gdy na dobre reaktwowano działalność duszpasterską po latach głodu i zarazy (1650–1652), a także rozpoczęły się remonty kościoła po zniszczeniach dokonanych podczas najazdów Kozaków i Tatarów (1649, 1688) oraz wojsk tureckich (1672)¹⁴, do początku XIX wieku, gdy ośrodek zaczął stopniowo podupadać z powodu przeniesienia doń w 1784 roku nabożeństw parafialnych. W 1825 roku klasztor trembowelski został natomiast przyłączony do konwentu lwowskiego.

Instrumenty i muzykalia

Dotychczas dysponowaliśmy tylko jednym źródłem dotyczącym instrumentarium, jakie znajdowało się w kościele karmelitów w Trembowli w XVIII wieku. Był to odnaleziony przez Maciejewskiego inwentarz sporządzony w 1780 roku, w którym wymienione zostały: „Organ Wielki o Trzech Miechach dobrze wyreparowany, o dwóch klawiaturach w Wyższej klawiaturze Głosów dziewięć, w Niższej alias Pozytywie Głosów pięć, y Bemben w Cztery, dwie piszcz. 1. Skrzypce Czarne dobre z Szmyczkiem y kołkami 1 [zapis skreślony], Skrzypcow żółtych starych popsutych¹⁵ 2, Obojow gruszkowych 2, Trąb Starych 2, Waltorni nowych 2, Waltorni starych 2, Kromlikow wszystkich różnych 5, Kotłów miedzianych para 1”¹⁶. Wiele szczegółów dotyczących pozyskania i naprawy wymienionych instrumentów udało się odnaleźć w księgach rachunkowych.

¹³ W rachunkach sprzed 1701 roku nie odnaleziono wielu wzmianek na temat kultury muzycznej. W drugiej połowie XVII wieku w trembowelskim kościele karmelitów zatrudniano organistów (notowano zarówno organistów świeckich, jak i zakonników, m.in. „X. Organistę lwowskiego” w 1655 roku, Jędrzeja w latach 1655 i 1673, Łukasza w 1657 roku, a także Sokołowicza w latach 1668–1674), anonimowych trębaczy i innych muzyków (odnotowywanych zwykle ogólnikowo jako: „muzyce”). W użyciu były skrzypce, które zakupiono w 1654 roku i reperowano w 1659 roku (zob. UA-LVs 4/1/626, k. 47r, 81r, 83v), a także klawikord i pozytyw. W oprawę muzyczną nabożeństw zaangażowani byli ponadto kantorzy (w latach 1652–1654 Tomasz, w 1657 roku Adamek, w latach 1678–1684 Ludwik) oraz dyszkantysty (m.in. Adamek w 1656 roku i Marcinek w latach 1656–1657). Od lat 70. XVII wieku często płacono „śpiewakom” i „śpiewakom kościelnym”. W trakcie klęsk elementarnych aktywność muzyczna ustawała, zaś w okresach pomiędzy kolejnymi tragicznymi w skutkach wydarzeniami dbano przede wszystkim o produkty spożywcze i najpotrzebniejsze usługi. Starano się wówczas także odbudowywać klasztor i kościół po zniszczeniach, płacąc przede wszystkim murarzom, strycharzom, cieślom oraz innym rzemieślnikom i robotnikom.

¹⁴ Po najeździe Turków karmelici schronili się na plebani kościoła farnego w Trembowli: „a my do Kościoła Farskiego na Nabożeństwo y do Plebaniey na mieszkanie wprowadzili się”, cyt. za: UA-LVs 4/1/626, k. 183r. Z rachunków wynika, że odbudowę klasztoru rozpoczęto w 1682 roku, zaś w 1706 roku rozpoczął się remont kościoła. Zob. A. Betlej, *Kościół p.w. Wniebowzięcia...*, s. 359.

¹⁵ Słowo „popsutych” odpisane inną ręką.

¹⁶ PL-Kkar 603, s. 28–29. Inwentarz opublikował dwukrotnie Maciejewski. Zob. T. Maciejewski, *Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki (ca 1700–1757) i do historii kapel karmelickich*, „Muzyka” 1975, nr 2, s. 80; *idem, Kilka uwag...*, s. 135–136. Zob. także: A. Mądry, *Barok, część 2: 1697–1795. Muzyka religijna i jej barokowy modus operandi*, Warszawa 2013, s. 354, 403.

Zanim wybudowano wspomniane w inwentarzu organy, korzystano z mniejszych instrumentów klawiszowych. Po okresie najazdów świątynię trzeba było wyposażać w nowy pozytyw, który zakupiono już w 1703 roku. Został on sfinansowany przez wójta trembowelskiego oraz bliżej nieznanego Sokołowskiego. Pierwszy z nich przekazał na ten cel 100 zł, drugi 50 zł. Obaj należeli do chorągwi husarskiej koronnej królewicza Jakuba Ludwika Sobieskiego¹⁷.

Pozytyw dość szybko okazał się niewystarczający – w latach 20. XVIII wieku powstał nowy instrument, który sfinansowała Krystyna Zajączkowska¹⁸. W 1721 roku do Trembowli przybył organmistrz Stanisław Pauliński (dz. 1721–1723) i otrzymał zadatek w wysokości 256 zł 6 gr na budowę nowego pozytywu w kościele¹⁹. Pod koniec roku organmistrz otrzymał pieniądze na klej i wynagrodzenie²⁰, zaś w 1723 roku resztę honorarium za swoją pracę²¹. W 1727 roku prowadzono bardziej intensywne prace nad instrumentem, gdyż zapłacono 216 zł „zadatku na Pozytyw do Kościoła naszego Trembowelskiego Orgarmistrzowi z Podkamienia”²², a kilka tygodni później płacono za wykończenie i ozdobienie instrumentu. Wydatki obejmują wynagrodzenia dla cieśli i malarzy, a także za materiały: srebro i metale do złocenia, kleje i farby²³. W tym samym roku wypłacono 838 zł organmistrzowi „ad rationem pozytywu”²⁴. Już po 4 latach instrument wymagał jednak drobnych napraw. W księdze rachunkowej odnotowano wydatki na reparacje, które przeprowadzono w latach 1731–1735²⁵, a także w latach 1740–1741, gdy trzeba było naprawić miechy²⁶. W 1742 roku zainicjowano większe prace przy instrumencie – z kasy klasztornej wypłacono 108 zł „zadatku Orgamistrzowi na Reparacyę Organ”²⁷. W latach 1744–1746 roku ponownie płacono za irchę i klej do organów²⁸.

Budowę nowych organów, o których wspomniano w inwentarzu z 1780 roku, zainicjował i sfinansował Joachim Karol Potocki – starosta trembowelski i kasztelan bracki, późniejszy podczaszy wielki litewski i regimentarz konfederacji barskiej. Podczas wizyty w kościele karmelitów 24 kwietnia 1758 roku obiecał wybudowanie nowego instrumentu²⁹. Rok później, 1 maja 1759 roku, podpisano

¹⁷ UA-LVs 4/1/626, k. 408v.

¹⁸ UA-LVs 4/1/626, k. 554r.

¹⁹ UA-LVs 4/1/626, k. 554r.

²⁰ UA-LVs 4/1/626, k. 558r.

²¹ UA-LVs 4/1/626, k. 570r.

²² UA-LVs 4/1/619, k. 30v.

²³ UA-LVs 4/1/619, k. 36r–37v.

²⁴ UA-LVs 4/1/619, k. 37v.

²⁵ UA-LVs 4/1/619, k. 67r, 83v, 91r, 97r.

²⁶ UA-LVs 4/1/619, k. 135v, 142v, 143v.

²⁷ Cyt. za: UA-LVs 4/1/619, k. 147v; dalsze wzmianki na temat napraw na k. 149v–150r.

²⁸ UA-LVs 4/1/619, k. 167r, 167v, 171v, 180r.

²⁹ „Jaśnie W(ielmożny) J(ego)m(ość) P(an) Joachim Karol Potocki Kastelanic Bracki Anno praesenta 1758 die 24. mensis Aprilis odprawiwszy z wielką wspaniałością y kosztem wiazd swoy na starostwo Tremb(owe)l(skie) Maiąc stancyą z Jaśnie W(iel)M(ożnym) P(anem) Antonim

kontrakt z lwowskimi organmistrzami Stefanem Unickim i Franciszkiem Jędrzejowskim. W kontrakcie tym, którego treść opisano *percepce*, określono, że ma mieć czternaście głosów i trzy miechy³⁰. Budowa instrumentu trwała trzy lata i przeprowadzono ją w warsztacie we Lwowie. W 1762 roku instrument był gotowy i przywieziono go do Trembowli. Rozpoczęły się wtedy żmudne i kosztowne prace przy instalacji – zapłacono wówczas „Cieślom za dni 112”, „Mularzom za dni 35”, „Pomocnikom za dni 46”, „Kowalom za dni 73”, „Stolarzom od roboty Chorowych”, a także „Przez miesiące 6 na Rzemieśników z Lwowa do roboty sprowadzonych”³¹. Później natomiast instrument udekorowano rzeźbami. Jeszcze w 1766 roku płacono „Becherowi Snycerzowi od dokończenia rzeźby na organ z czeladnikiem”³².

Najpełniejszy opis instrumentu pochodzi z 1825 roku. Przytaczamy go w całości:

Organ duży o dwóch częściach; w zabudowaniu z miękkiego drzewa, aż ku wielkim gzymsom, snycerskiej roboty, wznoszący się. Ozdobiony w górze dwoma osobami rżniętymi, a w samym środku obydwóch części laurem imię Marya w sobie zawierającym, tudzież niżej między kratami chórowymi stojącym zabudowaniem jakoby pozytyw osadzającym, rżnięciem snycerskim, dwoma u góry osobami, w środku laurem półtrzecia krzyża w sobie mającym i 30 sztukami wprawionych dudek cynowych, do żadnego grania nigdy nieużytecznych. – Prawa strona organu, w użytecznym stanie zostająca, ma prócz innych środkowych różnego gatunku piszczałek, z frontu od kościoła, cynowych, dużych, grubych i wysokich dud sztuk 21, w której części jednak podług oglądania komisji 10 dudek środkowych cynowych brakuje. Ta część organu posiada 9 głosów i bęben o 4 dudach, z klawiaturą 45 klawiszów kośćciami wysadzanych, w sobie zawierająca, przy których kostek dwie brakuje. – Lewa zaś część organu jest teraz, oprócz innych środkowych, różnego gatunku dudek, od frontu kościoła 20 dużymi, grubymi i wysokimi cynowymi dudami zaopatrzona, w której według oglądania terazniejszego komisji 15 piszczałek cynowych z środka nie staje, ile prócz tego inszych reparacji i wyczyszczenia, a najwięcej wystrojenia potrzebująca, o pięciu głoskach o jednym bębnie, o klawiaturze podobnie z 45 kośćciami wykładanych klawiszów, z których jednej kostki brakuje, zupełnie zabita tablaturami i opieczętowana znajduje się. Do takowych obydwóch części organów znajdują się trzy miechy duże z tarcic jodłowych stolarskiej roboty, na składach Ircho, czyli skóro białą klejoną, z dwoma kanałami do obydwóch części organów popod podłogę rozciągającymi się. Rzeczzone miechy, z których dwa nisko, a trzeci w górze

Potockim Woiewodą Belskim w konwencie naszym, wyświadczył dla nas pobożną dobroczynność swoją, obiecawszy kazał wystawić Nowy Organ w kościele y naznaczywszy na to z skarbu swojego 6000”. Cyt. za: UA-LVs 4/1/619, k. 258r.

³⁰ „Hoc loco nota Anno Praesenti 1759. Z łaskawey dyspozycyi J(aśnie) W(ielmożnego) J(ego)M(ości) P(ana) Joachima Karola Potockiego Starosty Trembowelskiego Generała Leiutnonta y Chesta kawaleryi koronney, według Obietnicy wyżej A(nn)o 1758 wyrażoney, na Organ z Skarbu Pańskiego Wydaną ad rationem fl. 18000. Tegosz roku posłało się po Orgarmistrza do Lwowa po P. Stefana Unickiego y P. Franciszka Jędrzejowskiego y dnia 1 maja uczyniony jest kontrakt na tenże nowy Organ, w taki sposób. Panowie Orgarmistrze Organ o głosach czternastu o miechach trzech z strukturą stolarską zrobić y wystawić mają za tysięcy cztery, snycerzowi za roboty snycerskie ma się zapłacić tysiąc jeden oprócz ordynarii na to się obiecują. Nato przy kontrakcie biorą Żł. Wyżej wyrażonych 1800 [ew. L 800?] Huius negotij videns continuatio Ano 1762 sub Dominicam 23 post SSS. Trinit(a)tem”. Cyt. za: UA-LVs 4/1/619, k. 269v.

³¹ UA-LVs 4/1/619, k. 302r.

³² UA-LVs 4/1/619, k. 349r.

osadzone, są na osobnym rusztowaniu jodłowym w zabudowaniu z tarcic jodłowych, do rzeczzonego rusztowania gwoździami żelaznymi przybitym, mające także wagi o trzech Stangach jodłowych, w swornie, antaby, rychły i łańcuchy żelazne mocno zaopatrzone, z pomocą których także poruszany bywają.

Ławka dla organistego, prostej roboty stolarskiej, z tarcic jodłowych.

Ławka z tarcic jodłowych duża, na której kalikancista do robienia miechami staje³³.

Jak wspomniano wcześniej, w 1780 roku, gdy dokonywano spisu inwentarzowego, instrument w kościele karmelitów był w dobrym stanie. Natomiast w spisie z 1823 roku zapisano: „chór w którym Organ jest o dwóch częściach, z dwoma klawiaturami, o trzech miechach, y bębniem, którego Organ potrzebuia reparacyi, znacznej”³⁴.

W grudniu 1762 roku, gdy nowy instrument był na ukończeniu, karmelici postanowili również naprawić stare organy, a następnie wystawić je na sprzedaż. Remont przeprowadził Unicki³⁵. Instrument sprzedano w 1766 roku do kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Maryi w Monasterzyskach za kwotę 1500 zł, kupił je tamtejszy proboszcz – ks. Jan Krasnosielski³⁶.

Poza organami, w kościele używany był klawikord, który kupiono w 1654 roku³⁷. Wydatki na struny pozwalają na stwierdzenie, że korzystano z niego w latach 1715–1737³⁸. W 1741 roku zapłacono 12 zł „za klawikort Organiscie”³⁹, a w 1765 roku 5 zł 2 gr „za strony na klawikort do uczenia chłopca”⁴⁰.

W Trembowli wykorzystywano również instrumenty dęte blaszane. Już na początku XVIII wieku w kościele musiały znajdować się trąbki lub puzony, ponieważ w 1715 roku płacono „od naprawienia trąb”⁴¹. W 1720 roku zakupiono za 40 zł „trąby dwie na konwent”⁴², które naprawiano w 1732 roku – wypłacono bowiem wówczas pieniądze „od sporządzenia Trąb klasztornych”⁴³. W inwentarzu

³³ PL-Kkar 604, *Inwentarz kościoła WW. OO. Karmelitów konwentu trembowelskiego...*, 1825, s. 22–23.

³⁴ Cyt. za: A. Betlej, *Kościół p.w. Wniebowzięcia...*, s. 406.

³⁵ UA-LVs 4/1/619, k. 303r.

³⁶ UA-LVs 4/1/619, k. 349r. Zob. też: J.K. Ostrowski, *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Monasterzyskach* [w:] *Kościół i klasztorzy rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 4, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1996, s. 85; Z. Hornung, *Majster Pinsel snycerz*, Wrocław 1976, s. 92; Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Lubaczowie, Archiwa Parafialne sygn. 209: *Inwentarz kościoła parafialnego obrz. łac. w Monasterzyskach*, 1937, s. 3.

³⁷ UA-LVs 4/1/626, k. 47r.

³⁸ W 1724 roku płacono „Od strojenia klawigordu y za strony” (cyt. za: 619, k. 7v); „na stroiny do klawikortu” (UA-LVs 4/1/619, k. 12v). W 1735 roku „za strony, klyi, drot do klawikortu i od roboty tegoz” (cyt. za: UA-LVs 4/1/619, k. 95v). Struny do klawikordu kupowano również w 1737 roku (UA-LVs 4/1/619, k. 115v).

³⁹ UA-LVs 4/1/619, k. 142v

⁴⁰ UA-LVs 4/1/619, k. 324v.

⁴¹ UA-LVs 4/1/626, k. 505v.

⁴² UA-LVs 4/1/626, k. 543r.

⁴³ UA-LVs 4/1/619, k. 70r.

z 1780 roku instrumenty te zostały określone jako „stare”. W tym samym inwentarzu wymieniono także cztery waltornie – dwie stare i dwie nowe. „Stare” kupiono w 1752 roku⁴⁴, natomiast nowe dokupiono we Lwowie w 1766 roku za 80 zł⁴⁵.

Z instrumentów dętych drewnianych jeden obój musiał być w użyciu co najmniej od lat 20. XVIII wieku, gdyż kupowano wówczas do niego stroiki⁴⁶, natomiast w 1756 roku zapłacono 8 zł „za [drugi] oboj do choru kupiony”⁴⁷. Oba wzmiankowane są w inwentarzu z 1780 roku.

Na podstawie rachunków nie udało się jedynie uchwycić momentu zakupu skrzypiec, których w inwentarzu wymieniono trzy – jedno „czarne dobre” i dwoje „żółtych starych popsutych”. Jedne z nich pozyskano już w 1654 roku⁴⁸. W księgach wydatków pojawiają się natomiast informacje na temat zakupu strun w latach 1717–1767⁴⁹.

W inwentarzu nie pojawiła się bassetla, którą reperowano w 1766 roku. Być może była w złym stanie i w 1780 roku już nie znajdowała się na kościelnym chórze.

Z powyższego wynika, że w kościele karmelitów do 1780 roku obecna była nie tylko muzyka organowa, lecz korzystano też z klawikordu, skrzypiec oraz instrumentów dętych. Szkoda zatem, że przy obecnym stanie wiedzy nie możemy wskazać precyzyjnie wykonywanego tam repertuaru. W inwentarzu zapisano bowiem jedynie, że muzykalia znajdujące się na chórze obejmowały takie gatunki, jak msze, requiem, litanie, nieszpory, pasje, arie, pastorelle, plankty, symfonie, a także opracowania *Veni Creator*, *responsoriów* na Wielką Sobotę i *Salve Regina*⁵⁰. Nuty te sporządzono w 1726 roku i latach 1765–1768, jak wynika z ksiąg rachunkowych⁵¹.

Na podstawie zachowanej dokumentacji archiwalnej nie udało się ustalić, do kiedy muzycy korzystali z instrumentów zgromadzonych w trembowelskiej świątyni. Prawdopodobnie w latach 80. XVIII wieku nie było już w kościele skrzypiec i obojów, gdyż w spisie z 1785 roku odnotowano jedynie „*Tubae Cornea Musicales* Nro 6”⁵² (mając prawdopodobnie na myśli dwie trąbki i cztery waltornie wzmiankowane w 1780 roku) oraz „*Tympanae in* Nro 2” (dwa kotły)⁵³.

⁴⁴ UA-LVs 4/1/619, k. 214r.

⁴⁵ „Za dwie waltornie na chor Lipskie ex D. płaci się w Lwowie”. Poniesiono również koszt „za pakę na też waltornie zrobioną w Lwowie” (5 zł 2 gr). Cyt. za: UA-LVs 4/1/619, k. 349r.

⁴⁶ UA-LVs 4/1/619, k. 26r.

⁴⁷ UA-LVs 4/1/619, k. 236r.

⁴⁸ UA-LVs 4/1/626, k. 47r.

⁴⁹ UA-LVs 4/1/626, k. 524r; UA-LVs 4/1/619, k. 360v.

⁵⁰ PL-Kkar 603, s. 29. Zob. także: T. Maciejewski, *Kilka uwag...*, s. 135–136.

⁵¹ UA-LVs 4/1/619, k. 26r, 324v, 344v, 355r, 382r.

⁵² PL-Kkar 604, *Inventarium sacrorum vasorum, pretiosorum et apparamentorum ecclesiae parochialis/monasterii sub titulo Assumptionis Beatissimae V(irginis) M(ari)ae Ord. Carmelitar(um) in vicitate vel pago Trembowla* s. 14.

⁵³ PL-Kkar 604, *Inventarium sacrorum vasorum, pretiosorum et apparamentorum ecclesiae parochialis/monasterii sub titulo Assumptionis Beatissimae V(irginis) M(ari)ae Ord. Carmelitar(um) in vicitate vel pago Trembowla*, 1785, s. 13. Kotły odnotowano również w inwentarzu z 1825 roku:

Muzycy świeccy

Z ksiąg rachunkowych klasztoru udało się również wydobyć wiele informacji na temat muzyków zatrudnianych przez karmelitów w Trembowli w XVIII wieku. Zdecydowanie najlepiej udokumentowana źródłowo jest obecność organistów i trębaczy. Do 1714 roku w kościele na organach (w zasadzie na pozytywie) grali prawdopodobnie zakonnicy, ponieważ w rachunkach nie odnotowano wydatków na ten cel muzykom świeckim⁵⁴. Od 1714 roku opłacano organistów zewnętrznych; zapłacono np. „Organiście za pracę cudzemu”⁵⁵ oraz „Organiście in absentia klasztornego”⁵⁶, z kolei w 1718 roku „Organiście Farnemu co nadchodzi grywać Godzinki”⁵⁷, a w 1719 „Organiście Farnemu pro labore że usługował Konwentowi”⁵⁸. Wśród tych nieznanych z imienia muzyków pojawiali się organiści z fary trembowelskiej. Współpraca ta nie była regularna – muzycy pojawiali się okresowo, prawdopodobnie na zastępstwo.

Maciejewskiemu ze źródeł udało się wydobyć informacje o dziewięciu organistach. W zachowanych księgach rachunkowych pojawiają się kolejne imiona lub nazwiska. Niestety aż do 1723 roku nie notowano imion ani nazwisk muzyków. Dopiero z 1723 roku pochodzi zapis mówiący, że organistą był niejaki Janowski, natomiast w kolejnych latach inni świeccy mężczyźni. Obecnie posiadamy informacje o 20 muzykach. Byli to (podkreślenie oznacza, że muzyk został odnotowany przez Maciejewskiego): Jakub (1725), Józef (1727), Dziublicki (1728), Nieklewicz (1728), Zubrzycki (1728), Antoni (1730–1733; czasami nieobecny, zastępował go organista z fary), Mateusz (1733–1734), Józef Wiśniowski (1738–1744), Ciuciurski (1745–1762), Michał Iskierski (1763–1767, prawdopodobnie też w 1778), Józef (1766), Michał Kłosowski (1767–1771), Wróblewski (1769), Turski (1771–1773), Maciej Sadowski (1776–1778 i 1781–1782), Tomasz Labiński (1776, 1780), Sebastian (1781–1785), Franciszek (1786–1787, być może aż do 1798), Ranieszewski (1788) i Żelechowski/Zielichowski (1799–1802).

Drugą ważną grupę muzyków w kościele karmelitów w Trembowli stanowili trębacze. Na początku XVIII wieku zatrudniano prawdopodobnie tylko jednego muzyka; pierwszym odnotowanym z nazwiska był Mikołaj Szymański, który pracował u karmelitów przez 9 lat (1715–1723). Od 1718 roku zatrudniano już natomiast dwóch trębaczy, o czym świadczy wpis w rachunkach: „Za dwie parze

„Kotłów chórowych skórą pokrytych miedzianych, z których jeden z dobrą skórą o (oś)miu srubach, drugi zaś z popsutą i połataną skórą o (sied)miu śrubach żelaznych 2”. Cyt. za: PL-Kkar 604, *Inwentarz kościoła WW. OO. Karmelitów konwentu trembowelskiego...*, 1825, s. 23.

⁵⁴ Na temat muzyków w drugiej połowie XVII wieku zob. przyp. 13.

⁵⁵ UA-LVs 4/1/626, k. 495v.

⁵⁶ UA-LVs 4/1/626, k. 503v.

⁵⁷ UA-LVs 4/1/626, k. 532v.

⁵⁸ UA-LVs 4/1/626, k. 534r.

botow dla Trębaczow klasztornych” oraz regularne wypłaty „Trębaczom”⁵⁹. Wśród imion i nazwisk pojawiają się: Jędrzejewski (1722–1723), Sebastian Sowiński (1723–1726), Szymon Grabowiecki (1732–1734), Wojtek (1736), Kazimierz Kurzyński (1737–1745), Nikodem Konstantewicz (1740–1769), Jędrzej (1742), Pietraszewski (1746), Dolecki (1747), Michał Iskierski (1763–1767), Dębczyński (1766–1767), Kwiatkowski (1766–1767) i Mirewicz (1768). Poza tym okresowo zatrudniano też inne osoby, wypłacono wynagrodzenie m.in. „trębaczom, co kilka niedziel konwentowi służyli”⁶⁰.

Kapela domowa i kapele gościnne

Maciejewski słusznie przyjął, że w kościele karmelitów w Trembowli występowała zarówno tzw. kapela domowa, czyli tworzona własnymi siłami muzycznymi, jak i przybywały kapele z innych instytucji⁶¹. Z zachowanej dokumentacji wynika, że kapela domowa została zorganizowana w latach 30. XVIII wieku i składała się początkowo jedynie z organisty i dwóch trębaczy. Potwierdzają to przede wszystkim wydatki klasztorne⁶² oraz wydatki, jakie ponosiły bractwa⁶³, chociaż już w 1726 roku kupowano „figuralne papiry”⁶⁴. W 1740 roku do takiej podstawowej obsady dołączył (ale tylko chwilowo) oboista⁶⁵.

Większa kapela, w skład której wchodził z pewnością organista, trębacz (lub trębaczę), skrzypek, dyszkantysta oraz – być może – inni muzycy, o czym mogą świadczyć wzmiankowane w dokumentacji instrumenty, została zorganizowana dopiero w latach 60. XVIII wieku (czyli po wystawieniu nowych organów) i funkcjonowała ona dość krótko, bo tylko przez kilka lat (od około 1763 do

⁵⁹ UA-LVs 4/1/626, 526r.

⁶⁰ 1728 r.; UA-LVs 4/1/619, k. 40v.

⁶¹ T. Maciejewski, *Kilka uwag...*, s. 132–133, 135.

⁶² W 1737 roku kapelistami nazywani byli organista i trębaczę – w sumie trzy osoby. Wypłacono 0,7 zł „Kolendy kapelli klasztornej Czeladzi”. Cyt. za: UA-LVs 4/1/619, s. 115v. Trzem muzykom – organście i dwóm trębaczom, którzy są nazywani „kapelistami”, sprawiono buty, pasy, czapki itd. Zob. UA-LVs 4/1/619, k. 118v.

⁶³ Bractwo Szkaplerzne zatrudniało zazwyczaj tylko organistę (odnotowany 1720–1732), od lipca 1732 roku płacono także „trębaczom klasztornym”, a kapelę z zewnątrz zatrudniano jedynie sporadycznie, w święto Szkaplerza (lipiec). W lipcu 1731 zapłacono 1,15 zł „Kapelly Buczackiej za Requiem Szkaplerzawskie, którą grała na??? Po Szkaplerzu”. Cyt. za: PL-Kkar 621, s. 17. Również w lipcu 1732 roku „Dla kapely Buczackiej – 1,2” (s. 20). Także w 1733 roku (s. 25). Z kolei Bractwo św. Józefa w latach 1738–1754 regularnie, co miesiąc wypłacało organście i trębaczom honorarium za granie mszy. Od 1755 roku wydatki na organistę i trębaczy były mniej regularne, coraz rzadziej zatrudniano trębaczy. Zob. PL-Kkar 623. Bractwo Serca Jezusowego (*Cordis Jesu*) płaciło natomiast regularnie organście i trębaczom w latach 1759–1767.

⁶⁴ UA-LVs 4/1/619, k. 26r.

⁶⁵ UA-LVs 4/1/619, k. 136r, 137v.

około 1768 roku). Bractwo Serca Jezusowego zatrudniało ją w latach 1763–1767⁶⁶. Obsada zespołu z lat 60. XVIII wieku została przedstawiona tab. 1.

Tab. 1. Obsada kapeli wokalnie-instrumentalnej, aktywnej w kościele karmelitów w Trembowli w latach sześćdziesiątych XVIII wieku

Lp.	Imię i/lub nazwisko	Specjalność	Lata działalności (na podstawie rachunków)
1.	Michał Iskierski	Organista, trębacz	1763–1767
2.	Nikodem [Konstantewicz?]	Trębacz, kalikancista	1740–1783
3.	Dębczyński	Trębacz	1766–1767
4.	Kwiatkowski	Trębacz	1766–1767
5.	Józef	Dyskantysta	1764–1765
6.	Michalek	Skrzypek	1764–1765
7.	Łańcucki	Skrzypek	1767
8.	Laurenty	Kapelista (być może skrzypek)	1765
9.	Hoberman	Kapelista (być może grający na bassetli lub waltorni)	1766

Źródło: opracowanie własne.

Z rachunków klasztornych wynika, że w 1764 roku do zespołu dołączyli dwaj chłopcy: Józef (dyskantysta) oraz Michalek (skrzypek), rok później Laurenty (kapelista), zaś w 1766 roku niejaki Hoberman. Być może uczyli się oni przy kapeli⁶⁷. W tych latach intensywnie uzupełniono repertuar zespołu (w 1765 roku zapłacono 8 zł „za papier dubeltowy na partytury”⁶⁸ oraz „6 zł „za papier na partytury” i 8 zł „od pisania różnych papierów na chór”⁶⁹) oraz naprawiano instrumenty (np. wydano 2 zł 16 gr na naprawę bassetli⁷⁰) i kupowano nowe (w 1766 roku zapłacono 80 zł „za dwie waltornie na chór Lipskie ex D. płaci się w Lwowie” oraz 5 zł 2 gr „za pakę na też waltornie zrobioną w Lwowie”⁷¹). Ostatnią datą wskazującą na istnienie kapeli jest rok 1768, kiedy „dla ludzi konwenckich y kapelistow widało się kolen(dy)” 23 zł⁷².

⁶⁶ UA-LVs 4/1/619, k. 432v–435r.

⁶⁷ Przy kapeli uczono bowiem chłopców; zapłacono np. 5 zł 2 gr „za strony na klawikort do uczenia chłopca”, cyt. za: 619, k. 324v. W 1769 roku w klasztorze przebywał także chłopiec, który uczył się gry na organach („Dla Wroblewskiego chłopca uczącego się na Organach”, cyt. za: UA-LVs 4/1/619, k. 395v).

⁶⁸ UA-LVs 4/1/619, k. 324v.

⁶⁹ UA-LVs 4/1/619, k. 334v; podobnie w 1766 roku – 6,20 „za papier na partytury”, UA-LVs 4/1/619, k. 344v, 355r, 382r.

⁷⁰ UA-LVs 4/1/619, 334v.

⁷¹ UA-LVs 4/1/619, k. 349r.

⁷² UA-LVs 4/1/619, k. 378r.

Od lat 70. XVIII wieku w kościele karmelitów grał już tylko organista wspomagany przez kalikancistę. Występy kapel czy innych muzyków w czasie nabożeństw należały do rzadkości – odbywały się głównie w większe święta czy uroczystości. W 1770 roku odnotowano przykładowo wypłatę 4 zł „trębaczom, którzy czasem grywali ganek y na Churze”⁷³.

Poza kapelą własną do kościoła karmelitów zapraszane były inne zespoły, m.in. z Buczaczu (w 1723 roku)⁷⁴, kapela „starościńska” (1727)⁷⁵, zespół z kościoła farnego (1729)⁷⁶, kapela karmelitańska ze Lwowa (1730)⁷⁷, kapela Franciszka Wilczka – miecznika kołomyjskiego (1747)⁷⁸, kapela ze Skalała (1755)⁷⁹, kapela Rejmentowa (1760)⁸⁰ czy kapela Bołszowiecka (1773)⁸¹. Bractwo Serca Jezusowego (*Cordis Jesu*) sprowadziło ponadto na „akt introdukcji” w 1759 roku zespół złożony z 11 trębaczy⁸². Aby dowiedzieć się więcej o tych zespołach, należałoby przeprowadzić dalsze kwerendy, zwłaszcza dotyczące kościoła farnego w Trembowli i okolicznych świątyń, a także rezydencji magnackich. Odnalezienie stosownych źródeł może doprowadzić do poznania kolejnych muzycznych ośrodków, muzyków i związków pomiędzy tymi instytucjami.

⁷³ UA-LVs 4/1/619, k. 411v

⁷⁴ Być może chodzi o niezidentyfikowany zespół kościelny (z fary lub kościoła dominikanów) lub kapelę Potockich, którzy w tym czasie rezydowali w mieście. Od 1715 roku istniało w farze buczackiej Bractwo Szkaplerza Świętego. Tam też znajdował się „Chorus pro Musica ex lapidibus extructus, super quartuor Columnis, Organa nouiter extructa in Anno Millesimo Septingentesimo decimo Septimo”, cyt. za: J.K. Ostrowski, *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Buczaczu* [w:] *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 1, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1993, s. 26.

⁷⁵ Być może chodzi o zespół ówczesnego starosty trembowelskiego Michała Franciszka Potockiego. Wzmianki na temat jego kapeli, które pojawiły się w prasie, przedstawiła A. Szweykowska, *Kapele magnackie i szlacheckie w Polsce w połowie XVIII wieku*, „Muzyka” 1963, nr 1–2, s. 93.

⁷⁶ Obecnie nie posiadamy informacji o kapeli, która być może była aktywna w kościele parafialnym w Trembowli.

⁷⁷ W przygotowaniu jest mój artykuł na temat karmelitańskiej kapeli ze Lwowa.

⁷⁸ Obecnie nie posiadamy żadnych informacji na temat tego zespołu.

⁷⁹ W 1740 roku w kościele w Skalacie znajdowały się „organum cum tympanis in choro cum aliis musicis instrumentis”, co oznacza, że mogła działać tam kapela. Zob. *Visitatio ecclesiae skalatensis parochialis die 18va mensis septembris anno Domini 1740*, Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Krakowie, sygn. AV-13, fasc. Skalał, s. 1. Zob. też: T. Zaucha, *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii w Skalacie* [w:] *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 16, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2008, s. 187.

⁸⁰ Prawdopodobnie chodzi o jakąś kapelę wojskową.

⁸¹ W Bołszowcach znajdował się klasztor i kościół karmelitów, w którym mogła działać kapela, jednak nie odnaleziono dotąd dokumentacji archiwalnej, która potwierdzałaby to przypuszczenie. Zdaniem P. Krasnego i M. Wojcika kościół w Bołszowcach był jedną z najokazalszych budowli późnobarokowych na ziemi halickiej. Znajdował się w niej chór muzyczny. Zob. P. Krasny, M. Wojcik, *Kościół parafialny p.w. Zwiastowania Najświętszej Panny Marii i klasztor oo. Karmelitów Trzewiczkowych w Bołszowcach* [w:] *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 10, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2002, s. 57, 65.

⁸² UA-LVs 4/1/619, k. 429v.

Księgi liturgiczno-muzyczne

Księgi rachunkowe przynoszą ponadto informacje o księgach liturgiczno-muzycznych używanych w toku XVIII wieku – zarówno drukowanych, jak i rękopiśmiennych. Karmelici korzystali z graduálu, antyfonarza oraz z mszałów, które regularnie naprawiano, a także kupowano nowe edycje. W 1717 roku kupiono np. mszał rekwialny i kanon⁸³, w 1722 roku – „mszał nowy”, który oprawiono w aksamit, pozłożono i umieszczono w „kopercie”⁸⁴. W 1723 roku dokupiono do niego registr jedwabny⁸⁵. W 1729 roku zapłacono „introligatorowi ad rationem reparacyi trzech mszałów”⁸⁶, zaś w 1739 roku, podczas kapituły, zakupiono nowy mszał i od razu oddano go do oprawy⁸⁷. Kolejne reperacje miały miejsce w latach 1740–1741⁸⁸ oraz 1746⁸⁹.

Przeorem przywiązującym dużą wagę do ksiąg liturgiczno-muzycznych był Marcin Rubczyński, który w czasie swoich rządów (dwie kadencje w latach 1748–1754) przeprowadził szereg zakupów książkowych, w tym doprowadził do powstania nowych manuskryptów⁹⁰. Z ewidencji rachunkowej wiemy, że w 1749 i 1750 regularnie kupowano pergamin na księgi chórowe⁹¹, które w 1751 roku zostały oprawione, zapłacono bowiem 36 zł „za okow mosiądzowy do dwóch Xiąg choralnych Pargaminowych”⁹². Były to najprawdopodobniej antyfonarze, gdyż w inwentarzu z 1780 roku zanotowano obecność „ksiąg wielkich pargaminowych cum antiphonis, invitatoriis, missae – 2”⁹³.

Za przeorstwa Rubczyńskiego w 1750 roku zakupiono także do kościoła aż cztery nowe mszały, łącznie w użyciu było zatem pięć ksiąg. Zapłacono wówczas 72 zł za dwa nowe mszały rzymskie⁹⁴ oraz 108 zł „za dwa mszały O(rdinis) N(ostri) nowe in endo do Zakrystyi”⁹⁵. W kolejnym roku wydano aż 144 zł na ich pozłożenie, odnotowano bowiem wypłatę złotnikom lwowskim „zadatku na oprawę dwóch mszałów w srebro”⁹⁶ oraz „za złota do mszałów”⁹⁷. Poza tym w 1751 roku

⁸³ UA-LVs 4/1/626, k. 524r.

⁸⁴ UA-LVs 4/1/626, k. 565r, 565v, 566r, 566v.

⁸⁵ UA-LVs 4/1/626, k. 569v.

⁸⁶ UA-LVs 4/1/619, k. 50r. Za usługi introligatorskie zapłacono również w 1737 roku. Zob. 619, k. 116r.

⁸⁷ UA-LVs 4/1/619, 133r.

⁸⁸ UA-LVs 4/1/619, k. 135v, 140r, 140v, 146r.

⁸⁹ UA-LVs 4/1/619, k. 177r.

⁹⁰ Rubczyński doprowadził do sporządzenia manuskryptów także we Lwowie.

⁹¹ UA-LVs 4/1/619, k. 193v, 194r, 194v, 196r, 201v, 202v, 204r.

⁹² UA-LVs 4/1/619, k. 205r.

⁹³ PL-Kkar 603, s. 24.

⁹⁴ UA-LVs 4/1/619, k. 200v.

⁹⁵ UA-LVs 4/1/619, k. 204r.

⁹⁶ UA-LVs 4/1/619, k. 205r.

⁹⁷ UA-LVs 4/1/619, k. 206r.

zapłacono 72 zł „za aksamit karmazynowy, skurę [sic!] safianową, klauzury y rejestrą jedwabną do pięciu Mszałów Nowych”⁹⁸, „za skurki [sic!] 2 do mszałów” i „na pozłotę Mszału srebrnego w kamienie oprawnego, w którym jest srebra gr. In vim 10. Dało się czerwonych zł 15”. Zakupiono również „3 kanony do 3 ołtarzów” oraz „strony rzymskie do Xiąg churowych”⁹⁹. Karmelici korzystali też z „kantyczek”, które w 1714, 1721 i 1723 roku zakupiono „do Chóru”¹⁰⁰.

W inwentarzu z 1780 roku na stronie 24 wymieniono księgi chórowe, które wówczas znajdowały się w kościele: „Ksiąg wielkich pergaminowych cum antiphonis invitatoriis missae 2. Directoria Romana 2. Procesjonał cracovien(sis) 2. Książek dwie, jedna drukowana z mszami stara, druga cum invitatoriis pisana. Litanii w dwóch egzemplarzach w Berdyczowie drukowanych 2. Tomasz a Kempis 1.”¹⁰¹.

Podsumowanie

Wydaje się, że kościół karmelitów w Trembowli w XVIII wieku był ważnym ośrodkiem kultury muzycznej w mieście, do którego przybywali muzycy z okolicznych miejscowości. Na co dzień podczas nabożeństw w świątyni grał sam organista, jednak w najważniejsze wydarzenia roku liturgicznego, zwłaszcza podczas świąt maryjnych (Conceptionis, Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Commemoratione BVM), święta patronalnego prowincji (św. Józefa) oraz wspomnień świętych karmelitańskich (m.in. św. Eliasza, Szymona Stocka, Marii Magdaleny de Pazzi), zatrudniano kapelę. Płacono wówczas „muzyce” lub „trębaczom y organiście”. Muzyka rozbrzmiewała również podczas pogrzebów najmniejszych mieszkańców Trembowli, a także w czasie specjalnych wydarzeń. Zaliczyć do nich trzeba m.in. uroczystość przekazania przez starostę trembowelskiego Michała Franciszka Potockiego kilkunastu relikwii, która odbyła się w kwietniu 1742 roku. Wydarzenie miało bogatą oprawę artystyczną – wystawiono specjalne bramy triumfalne, zorganizowano procesję z kościoła karmelitów do kościoła farnego i z powrotem, podczas których grała kapela: „przy biciu z armat y głośniei kapelli rezonacyi przez całą Processyję trwającej ten akt poznajusz [sic] w nocy piękny Fajerwerk z artyfycjalnych Ogniów uczyniony zakonkludował”¹⁰². W procesjach „przy trombach, kotłach y inney kapelli” wzięły udział liczni przedstawiciele cechów, bractw (m.in. Trójcy Przenajświętszej, Szkaplerza Świętego i św. Józefa), a także duchowieństwo, w tym karmelici i bazylianie¹⁰³.

⁹⁸ UA-LVs 4/1/619, k. 206v.

⁹⁹ UA-LVs 4/1/619, k. 207r.

¹⁰⁰ UA-LVs 4/1/626, k. 503r, 557v; UA-LVs 4/1/619, k. 5v.

¹⁰¹ PL-Kkar 603, s. 24. Cyt. za: A. Betlej, *Kościół p.w. Wniebowzięcia...*, s. 399.

¹⁰² Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku, sygn. AKKr 156, *Liber magistralis patrum carmelitarum totius provinciae olim Russiae ab anno 1735 continens acta et liber actorum conventus Trembovliensis...*, [1688], 1735–1803 [dalej: PL-Kkar 156], s. 80.

¹⁰³ PL-Kkar 156, s. 79.

Chociaż w zachowanych archiwaliach udało odnaleźć się wiele nieznanych wcześniej informacji, to prace dokumentacyjne powinny być w przyszłości kontynuowane. Cenne byłoby zwłaszcza przeprowadzenie kwerend dotyczących muzycznej przeszłości kościoła farnego w Trembowli i okolicznych świątyń, a także rezydencji magnackich, które mogą doprowadzić do poznania kolejnych muzyków i związków pomiędzy instytucjami.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy:

Fond 4: Rękopisy Biblioteki Fundacji im. Wiktora hr. Baworowskiego; dział 1, sygn. 626: [Księga przychodów i wydatków klasztoru Karmelitów w Trembowli], 1649–1723.

Fond 4: Rękopisy Biblioteki Fundacji im. Wiktora hr. Baworowskiego; dział 1, sygn. 619: *Liber Computorum Con(ven)tus Trembovliensis [...]*, 1723–1772.

Archiwum Archidiecezji Lwowskiej (Archiwum Ks. Abpa Eugeniusza Baziaka) w Krakowie:

b. sygn., *Inventarium totius supellectilis ecclesiae et conventus trembovliensis Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo Antiquae Regularis Observantiae, in urbe Trembowla existentium, die vigesima tertia mensis maii millesimo octingentesimo vigesimo tertio anno conscriptum*, 1823.

Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie na Piasku:

Sygn. AKKr 156: *Liber magistralis patrum carmelitarum totius provinciae olim Russiae ab anno 1735 continens acta et liber actorum conventus Trembovliensis...*, [1688] 1735–1803.

Sygn. AKKr 603: *Inventarium totius supellectilis ecclesiae et conventus Trembovliensis... pro definitoria in conventu Trembovliensi die 17 iunii anno Domini 1780 celebrando*, 1780.

Sygn. AKKr 604: [Inwentarze kościoła i klasztoru oraz biblioteki], 1785–1919.

Sygn. AKKr 605: *Liber computorum conventus Trembovliensis...*, 1772–1824.

Sygn. AKKr 621: *Roku Pańskiego 1720 ten registr jest sporządzony tak przychodu jako i rozchodu braci i siostr konfraterniej Najświętszej Panny Maryej Szkaplerza Świętego...*, 1720–1778.

Sygn. AKKr 623: *Regestra elemożyn i expensów Bractwa S. Józefa Oblubieńca... od wprowadzenia tegoż Bractwa do kościoła trembowelskiego... to jest od roku 1737 zaczęte, po tym zreperowane i odnowione roku Pańskiego 1761...*, 1738–1773.

Opracowania

Betlej A., *Kościół p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii i klasztor OO. Karmelitów Trzewickowych w Trembowli* [w:] *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 17, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2009, s. 353–423.

Krasny P., Wojcik M., *Kościół parafialny p.w. Zwiastowania Najświętszej Panny Marii i klasztor oo. Karmelitów Trzewickowych w Bolszowcach* [w:] *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 10, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2002, s. 49–74.

- Maciejewski T., *Kilka uwag o muzyce i muzykach z klasztoru oo. Karmelitów Trzewickich w Trembowli* [w:] *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od dobry piastowski-książęcej do roku 1945)*, t. 3, red. L. Mazepa, Rzeszów 1999, s. 127–137.
- Maciejewski T., *Przyczynek do biografii Andrzeja Wołoszki (ca 1700–1757) i do historii kapel karmelickich*, „Muzyka” 1975, nr 2, s. 73–91.
- Mądry A., *Barok, część 2: 1697–1795. Muzyka religijna i jej barokowy modus operandi*, Warszawa 2013.
- Ostrowski J.K., *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Buczaczu* [w:] *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 1, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1993, s. 15–28.
- Ostrowski J.K., *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Monasterzyskach* [w:] *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 4, red. J.K. Ostrowski, Kraków 1996, s. 83–94.
- Ostrowski J.K., *Trembowla. Wiadomości na temat miasta i jego zabytków* [w:] *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 17, red. J. K. Ostrowski, Kraków 2009, s. 327–334.
- Szwejkowska A., *Kapele magnackie i szlacheckie w Polsce w połowie XVIII wieku*, „Muzyka” 1963, nr 1–2, s. 75–104.
- Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*. Spisy, oprac. K. Przyboś, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987.
- Zaucha T., *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii w Skalacie* [w:] *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 16, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2008, s. 175–187.

Strony internetowe

Zakład Narodowy im. Ossolińskich, https://dbs.ossolineum.pl/kzc/view_fond.php (6.05.2022).

INFORMATION ABOUT INSTRUMENTS, MUSICALIUMS AND MUSICIANS IN THE CARMELITE MONASTERY IN TREMBOWLA IN THE 18TH CENTURY IN THE PRESERVED ARCHIVAL DOCUMENTATION

Abstract

The discussion of the musical culture of the Carmelites in Trembowla included in this text covers the period from the beginning of the 18th century, when pastoral activity was reactivated for good after years of famine and plague (1650–1652), and renovations of the church began after the destruction caused during the invasions of Cossacks and Tatars (1649, 1688) and Turkish troops (1672), until the beginning of the 19th century, when the center began to gradually decline due to the transfer of parish services there in 1784.

It seems that the Carmelite church in Trembowla was an important center of musical culture in the city in the 18th century, to which musicians came from nearby towns.

Keywords: Trembowla, musical instruments, secular musicians, liturgical and musical books